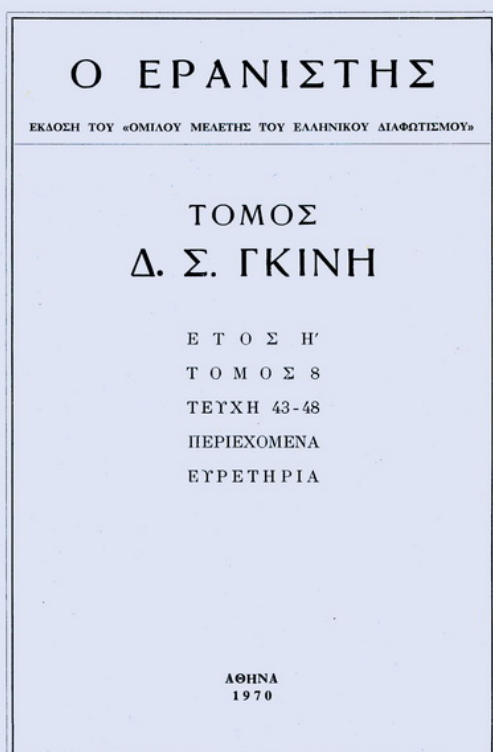

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

«Βιβλία» ουδέποτε εκδοθέντα

N. Γ. Μαυρίης

doi: [10.12681/er.9929](https://doi.org/10.12681/er.9929)

Copyright © 2016, N. Γ. Μαυρίης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Μαυρίης Ν. Γ. (2016). «Βιβλία» ουδέποτε εκδοθέντα. *The Gleaner*, 8, 188–193. <https://doi.org/10.12681/er.9929>

« ΒΙΒΛΙΑ » ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ

Ὅπως εἶνε γνωστόν, δὲν εἶναι σπάνια αἱ περιπτώσεις τῶν ἀναδρομικῶν, ἰδίως, βιβλιογραφικῶν εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν παρεισφύσει τίτλοι «βιβλίων», τὰ ὁποῖα ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητά οὐδέποτε ἐξεδόθησαν.

Τὰ βιβλία αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα, καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν ἔχομεν ἡμεῖς εἰδικὸν ὄρον, ὀνομάζονται οἱ γάλλοι : Editions supposées, οἱ ἀγγλοσάξωνες : Bibliographical ghosts καὶ οἱ γερμανοὶ : vermutete Ausgabe.

Ἐναφέρω ἓνα σχετικὸν χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἐκ τῆς ξένης βιβλιογραφίας. Ὁ R. W. Gibson ἐδημοσίευσε τὸ 1950 τὴν περὶ τοῦ Francis Bacon (Βάκωνος) βιβλιογραφίαν του, ὅπου, ἐκτὸς τῶν ἐξ αὐτοψίας λημμάτων, περιέλαβε ὑπὸ τὸν τίτλον : Editions Not Found, 92 λήμματα τὰ ὁποῖα παρέλαβεν ἀπὸ παλαιότερους, διεθνῶς γνωστούς, βιβλιογράφους, ὅπως τὸν Brunet, τὸν Graesse κλπ.

Δεκαπέντε ἔτη ἀργότερον, ὁ ἴδιος αὐτὸς βιβλιογράφος, εἰς ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἐπιδιώξεις, Προβλήματα καὶ Παγίδες εἰς τὰς Βιβλιογραφίας τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος» δημοσιεύσας τὸ 1965 εἰς τὸ ἐπίσημον Δελτίον τῆς Βιβλιογραφικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἀμερικῆς¹ ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ μᾶς πληροφορεῖ, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι παρὰ τὰς πολυτετεῖς ἀναζητήσεις τοῦ ἰδίου καὶ πολλῶν ἄλλων βιβλιοθηκαρίων καὶ βιβλιογράφων, μόνον ἓνα ἐκ τῶν 92 ζητουμένων λημμάτων ἀνευρέθη καὶ προσθέτει ὅτι : δικαιοῦμεθα ἐπομένως μὲ βεβαιότητα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ ὑπόλοιπα 91 οὐδέποτε ὑπῆρξαν.

Ἡ ἐλληνικὴ βιβλιογραφία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰ βιβλιογραφικὰ αὐτὰ «φαντάσματα» τὴν ὑπαρξίν τῶν ὁπίων ἐκ τῶν πρώτων, διεπίστωσεν ὁ Α. Παπαδόπουλος - Βρετς.

Οὗτος ἐνῶ εἰς τὸν ἀρχικὸν Κατάλογόν του (ἸΑΘ. 1845) ἀναγράφει ὡς λῆμμα 57 τὸ :

Πέτρος Μογίλας ὁ Κιόβου, Πορφύριος ὁ Νικαίας, Μελέτιος ὁ Συρίγος, ἀρχῆβ. Ἐν Πετροπόλει εἰς 4.

1. «The Papers of the Bibliographical Society of America». 59 (1965) pp. 355 - 366.

δὲν τὸ περιέλαβεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον *Νεοελληνικὴ Φιλολογία* ('Αθ. 1854-1858) δευτέραν δίτομον ἔκδοσιν τοῦ διότι, ὡς φαίνεται, ἀντελήφθη ὅτι, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχη βιβλίον ἐκτυπωθὲν τὸ 1662 εἰς Πετρούπολιν, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι τὸ ἔτος ἐκεῖνο δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη Πετρούπολις.

Τοῦτο εἶχε παρατηρήσει ὁ Legrand² προσθέσας ὅτι θεωρεῖ, διὰ παρόμοιον λόγον, ἀνύπαρκτον καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 76 λῆμμα. Ἄλλως τε καὶ προηγουμένως, ὁ Legrand³ εἶχεν ἐπισημάνει ὡς «μὴ ὑπάρχοντα» τὰ λήμματα 9 καὶ 10, ἐξέφραζε δὲ ἀμφιβολίας καὶ διὰ τὴν ὑπαρξιν τῶν λημμάτων 16, 25 καὶ 26 τοῦ Α' τόμου τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Βρετοῦ.

Τὰ ἀνύπαρκτα αὐτὰ «βιβλία» ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ κατωτέρω παραδείγματα, δημιουργοῦν διάφοροι ἐκάστοτε λόγοι, ὅχι πάντοτε ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ βιβλιογραφοῦντος.

Ὁ πλέον συνήθης ὀφείλεται εἰς τὴν τυχὸν ὑπάρχουσαν διαφορὰν χρονολογίας μεταξὺ τῆς σελίδος τίτλου (ἔσωφύλλου) καὶ τοῦ ἐξωφύλλου. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶνε ἐνὸς ἔτους ἢ καὶ περισσοτέρων ἐτῶν.

Ἐνα τοιοῦτον παράδειγμα εὐρίσκομεν εἰς τὴν Βιβλιογραφίαν Γκίννη - Μέξια. Τὸ λῆμμα 7697, καταγραφὴν ἐξ αὐτοψίας, ἔχει ὡς ἐξῆς :

* 7697. — **Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν** τοῦ Ξενοφῶντος ὑπὸ **Α. Κυπριανοῦ**. Καὶ μὴν ἀπάτης οὔσης. . . μεστὰ εἶναι.—Πλάτων. Ἐν Ἀθήναις τύποις X. Ν. Φιλαδελφέως, 1858. Εἰς 8ον, σ. 136 + 2ά.ά. Ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου 1859.

Ταῦτοχρόνως δημοσιεύεται, ὅχι βεβαίως ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπομένως χωρὶς εὐθύνην τοῦ βιβλιογραφοῦντος, τὸ λῆμμα ὑπ' ἀριθ. 8001, μὲ τίτλον :

8001. **Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν** τοῦ Ξενοφῶντος ὑπὸ **Α. Κυπριανοῦ**. Ἐν Ἀθήναις 1859. Εἰς 8ον, σελ. 136.

Τὸ λῆμμα τοῦτο εἶναι ἀνύπαρκτον. Ἐλήφθη δέ, ὡς ἀναφέρεται, ἀπὸ τὸν Κατάλογον Σπανίων καὶ Δυσευρέτων. . . βιβλίων. . . τοῦ Α. Ε. Βλαστοῦ.

2. Bibl. Hellénique 17ου αἰῶνος, τομ. 1, σελ. VIII.

3. Bibl. Hellénique 15ου, 16ου αἰῶνος, τομ. 1, σελ. XI.

Ὁ ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ἀκριβῆς καὶ πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος ὑπὸ **Α. Κυπριανοῦ**. Καὶ μὴν ἀπάτης οὔσης... μεστὰ εἶναι. Πλάτων. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως (Παρὰ τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς, ἀριθ. 420.) 1859. Εἰς 8ον, σελ. 1φ+[5] - 136+2ά.ά.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει ὅταν εἶνε μὲν ἡ ἴδια χρονολογία ὑπάρχει ὅμως διαφορὰ τίτλου, μεταξὺ ἐξωφύλλου καὶ ἐσωφύλλου. Ὁ Legrand εἰς τὴν *Bibliographie Ionienn*e ἀναγράφει ὡς λῆμμα 1223 τὸ ἐξῆς :

1223. — **Κωνσταντίνου Παπᾶ** Σπυρίδωνος **Ζαβιτσιάνου**. **Παρατηρήσεις** περὶ τοῦ ἰοδίου. Κέρκυρα 1834. Εἰς 8ον, σελ. 16.

Ὁ ἀνύποπτος μελετητῆς θὰ θεωρήσῃ τοῦτο ὡς ἓνα λῆμμα ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦτο εἶναι ὁ τίτλος τοῦ ἐξωφύλλου ἐνὸς βιβλίου τοῦ ὁποίου ὁ πλήρης καὶ ἀκριβῆς τίτλος εἶνε :

Περὶ τοῦ ἰοδίου. Παρατηρήσεις Κωνσταντίνου Παπᾶ Σπυρίδωνος **Ζαβιτσιάνου** Δόκτορος τῆς Ἱατρικῆς καὶ Χειρουργικῆς μέλους ἀντεπιστέλλοντος τῆς Ἱατροχειρουργικῆς Ἀκαδημίας τῆς Νεαπόλεως, Ἱατροχειρουργοῦ τοῦ Ἐπτανησίου Ἱερογυμνασίου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, κλπ., κλπ., Κερκύρα, 1834. Εἰς 12ον, σελ. [3] - 16.⁴

Εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνυπάρκτων ἐκδόσεων συμβάλλει ἐπίσης ἡ ὑπαρξίς εἰς ἓνα βιβλίον δύο τίτλων, ἐνὸς ἑλληνικοῦ καὶ ἐνὸς ξενογλώσσου.

Τοιουτοτρόπως ἔχομεν εἰς τὴν Βιβλιογραφίαν Γκίνη - Μέξα τό, ὅχι ἐξ αὐτοψίας, λῆμμα 6667, τὸ ὅποιον εἶνε :

6667.— **Λεξικόν** Ἱταλικὸν καὶ Γραικικὸν πρόχειρον καὶ ἀναγκαιότατον εἰς τοὺς ποθοῦντας μαθάνειν εὐκόλως τὴν γραικικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν. Μετὰ προσθήκης ἐν τῷ τέλει Δώδεκα Διαλόγων καὶ ἐτέρων τινῶν χρησίμων. Ἐν Βενετίᾳ 1815. Παρὰ τῷ Νικολᾷ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Εἰς 8ον, σελ. 370.

4. Οἱ συντάχται τῆς Βιβλιογραφίας Γκίνη - Μέξα γνωρίζουν τὴν ὑπαρξίαν τῶν δύο τίτλων καὶ τοὺς ἀναγράφουν

(λήμματα 2390 καὶ 2414). Εἰς τὴν περίπτωσηί αὐτῇ ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ σύγχυσις.

Ὁ ἄνωτέρω τίτλος εἶνε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ πλήρους τίτλου τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον δημοσιεύεται ὡs λῆμμα 879 ἤτοι :

879. — Vocabulario Italiano e Greco portatile e necessarie... utilissime. Λεξικὸν Ἰταλικὸν... [ὡs ἄνωτέρω]. Εἰs 16ον, σελ. 370.

Ἀνάλογα προβλήματα δημιουργοῦνται ἐπίσης ὅταν πρόκειται περὶ ἀχρονολογήτων βιβλίων.

Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ἔχομεν εἰs τὴν Βιβλιογραφίαν τῶν Γκί-νη - Μέξα τὰ ἐξῆs δύο λήμματα ποῦ ἀφοροῦν τὸ ἴδιον βιβλίον.

* 5384.— **Διάλογος** μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Δημητρίου. Μέρος πρῶ-την [sic] Ὁ Σολομὸs καὶ οἱ ὑποψήφιοι του. Εἰs 8ον, σελ. 43. Ἐνευ ἔτους, ἀλλὰ πιθανῶs τῷ 1851. Φ. Μ. [ιχαλόπουλος].

* 6886.— **Διάλογος** μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Δημητρίου. Μέρος πρῶ-την [sic]. Ὁ Σολομὸs καὶ οἱ ὑποψήφιοι του. Εἰs 8ον, σελ. 43. Ἐνευ τόπου καὶ ἔτους, ἀλλὰ πιθανότατα ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1856. ΛΟΒ.Κ. I/II.

Παραθέτομεν κατωτέρω τρεῖs σπανιωτέρας περιπτώσεις δημιουρ-γίας ἀνυπάρκτων «βιβλίων».

Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν ὀφείλεται εἰs λανθασμένην ἡμερομηνίαν.

Ὁ Ε. Π. Φωτιάδης εἰs τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν του, ἡ ὁ-ποία ἐξεδόθη εἰs Ἀθήνας τὸ 1934 ὡs : Παράρτημα τοῦ «Ἐπιστημο-λόγου» (ἀριθμὸs 1) καὶ εἰs τὰs σελίδας 6 - 7 δημοσιεύει τὰ ἐξῆs τρία λήμματα :

I. Κορομηλά, Δημητρίου Α. Catalogue raisonné des livres pu- bliés en Grèce depuis 1868 jusqu' en [sic] 1872, rédigé sur l'inviti- tion de la commission pour l'encouragement de l'industrie na- tionale en Grèce par Démétrius A. Coromilas. Athènes 1873.

II. Κορομηλά, Δημητρίου Α. Catalogue des livres publiés en Grèce depuis 1868 jusqu' en 1872, rédigé sur l'invitation de la com- mission pour l'encouragement de l'industrie nationale en Grèce par Demetrius A. Coromilas. Athènes 1878.

III. Κορομηλά, Δημητρίου Α. Catalogue des livres publiés en Grèce depuis 1873 jusqu'à 1877, rédigé sur l'invitation de la com-

mission pour l' encouragement de l' industrie nationale en Grèce par Demétrius A. Coromilas. Athènes 1878.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τὸ δεύτερον λῆμμα εἶναι ἀνύπαρκτον. Πρόκειται περὶ τοῦ τίτλου τοῦ πρώτου τόμου εἰς τὸ ὁποῖον ἐσφαλμένως ἐτέθη ἡ χρονολογία τοῦ δευτέρου τόμου, δηλαδή τοῦ λήμματος III: 1878.

Οἱ Λαδᾶς καὶ Χατζηδήμου εἰς τὰς *Προσθήκας Διορθώσεις καὶ Συμπληρώσεις τῆς Ἑλλ. Βιβλιογραφίας Legrand τοῦ 18ου αἰῶνος* ('Αθ. 1964) σελ. θ-ι', μνημονεύουν πολλὰς βιβλιογραφικὰς ἀναγραφὰς μὲ λανθασμένας χρονολογίας καὶ ἀναφέρουν εἰς πόσους κόπους καὶ ἐρεῦνας ὑπεβλήθησαν καὶ ποία προεργασία ἐχρειάσθη διὰ νὰ ἐπαληθεύσουν τὴν γνησιότητα τῆς ἐκδόσεως καὶ διὰ νὰ μαντεύσουν τὰ διάφορα τυπογραφικὰ λάθη καὶ ἐπιλέγουν: «ἐὰν δὲν γίνη αὕτη ἡ προεργασία κινδυνεύει κανεὶς νὰ περιγράψῃ ἀνύπαρκτες ἐκδόσεις.»...

Μία ἄλλη πολὺ σπανιωτέρα περίπτωσις εἶνε ἡ ἐξῆς:

ἽΟ ἀείμνηστος Γ. Φουσάρας εἰς τὴν *Ἐθβοϊκὴν Βιβλιογραφίαν* του [Ἰ'Αθ. 1958] ὡς λῆμμα *353 ἀναγράφει τὸ ἐξῆς:

* 353. — **Σκέψεις** ἐπὶ τῆς κυβερνητικῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ **Θεοδώρου Ν. Φλογαῖτου**. Εἰς 8ον, σελ. 57.

Τὸ βιβλίον αὐτό, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ συντάκτης τῆς βιβλιογραφίας, δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτοψίαν ἀλλὰ παρελήφθη ἀπὸ τὴν σελ. 7 τοῦ 2ου τόμου τοῦ: *Catalogue Raisonné...* τοῦ Δ. Α. Κορομηλᾶ (τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν ἤδη ἀνωτέρω ὡς λῆμμα III) καὶ ὅπου ἀναγράφεται: «σὲ [γαλλικὴ] μετάφραση» ἐφ' ὅσον, ὅπως εἶναι γνωστόν, εἰς τὸ τὸ ἔργον του αὐτὸ ὁ Α. Δ. Κορομηλᾶς δὲν μνημονεύει τοὺς ἑλληνικοὺς τίτλους τῶν ἀναγραφομένων βιβλίων, ἀλλὰ μόνον τὴν γαλλικὴν των μετάφρασιν.

Πράγματι τὸ σχετικὸν λῆμμα, ἐν γαλλικῇ μεταφράσει, δημοσιεύεται ὡς ἐξῆς:

Reflexions sur l'état gouvernemental en Grèce par Théodore N. Phlogaïtis. Chalcis, Typographie du Héraut Euboïque. In-8o, p.57.

Τὸν γαλλικὸν αὐτὸν τίτλον ἐπαναμετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ Φουσάρας ὡς λῆμμα * 353.

Ἐν τούτοις, ὁ ἴδιος ἀνεῦρε καὶ ἐδημοσίευσεν, ἐξ αὐτοψίας αὐτὴν τὴν φοράν, ὡς λῆμμα 346 τὸν πραγματικὸν τίτλον τοῦ πρωτοτύπου,

χωρίς να υποψιασθῆ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἰδίου συγγράμματος.

Ὁ τίτλος τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου (λήμμα 346) εἶναι :

* 346.— **Σκέψεις** περὶ τῶν αἰτίων τῆς προσκόψεως τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ **Θεοδώρου Ν. Φλογαῖτου**. Ἐν Χαλκίδι, τύποις Εὐβοϊκοῦ Κήρυκος, 1872. Εἰς 8ον, σελ. 57.

Ἐπομένως τὸ λήμμα * 353 εἶναι ἀνύπαρκτον.⁵

Ἐπάρχει καὶ μία τελευταία ἰδιάζουσα περίπτωση.

Εἰς τὴν *Βιβλιογραφίαν τῶν Ἑλλήνων Αἰγυπτιωτῶν (1853 - 1966)* ὑπὸ Εὐγενίου Μιχαηλίδου, (Ἀλεξάνδρεια 1965 - 1966) καὶ εἰς τὴν σελ. 339 δημοσιεύεται τὸ ἐξῆς λήμμα :

I. Μ. Χατζηφώτη. *Tabula τῶν ἀ'Αναλέκτων* Α'. 1947 - 1959, 1954 - 1960, Ἐκδόσεις Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξ. Ἀριθ. 14, 1965. σελ. 16, Σχ. 16X24.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν ἐξεδόθη μέχρι σήμερον. Πρόκειται ὅμως νὰ ἐκδοθῆ ἐντὸς τοῦ ἔτους, ἐπιμελεῖα τοῦ βιβλιοφύλακος τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης.

Ν. Γ. Μαυρῆς

5. Σχετικῶς μὲ τὰ ἐκ μεταφράσεων δημιουργούμενα ἀνύπαρκτα βιβλία, ὁ Π[ολίτης] εἰς βιβλιοκρισίον του περὶ τῆς *Bibliographie Hellénique* τοῦ *Legrand* («Δελτίον τῆς Ἑστίας» ἀρ. 453, 1 Σεπτ. 1885) συγκρίνων αὐτὴν πρὸς τὴν «Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν» τοῦ Βρετοῦ γράφει περὶ αὐτῆς ὅτι : «... τὰ 9/10 τῶν μνημονευομένων βιβλίων δὲν πε-

ριγράφονται ἐξ αὐτοψίας ἀλλὰ κατὰ τὸ *Manuel du Libraire* τοῦ *Brunet* ἐξ οὗ μετέφρασεν ἑλληνιστὶ ὁ Βρετὸς τὰς ἐπιγραφάς, διότι ὁ *Brunet* δὲν παραθέτει ταύτας ὡς ἔχουσιν, ἀλλὰ τὰς μεταφράζει λατινιστί· οὕτω δὲ πλὴν τῶν ἀνυπάρχτων βιβλίων ἔχομεν καὶ ἀνυπάρχτους ἐπιγραφάς βιβλίων γνωστῶν».